

GELD VERDWIJNT

Mr. Bram Schouten

*Het Geldmuseum:
De enige plaats
waar we in de toekomst nog
geld zullen aantreffen.*

ISBN 9789 402 118292

Eerste uitgave: mei 2014

Inhoud

Voorwoord	4
Inleiding	5
Hoofdstuk I <i>Geld een achterhaald medium</i>	7
<i>Geld, het medium van de handel</i>	7
<i>Geen geld in primitieve leefgemeenschappen</i>	9
<i>Handel, en dus geld, ontstaat</i>	10
<i>Het medium geld openbaart al vroeg problemen</i>	11
<i>Van drachme naar euro</i>	11
<i>Evolutie</i>	12
<i>Het middel tot doel verheven</i>	14
<i>Effectieve en speculatieve handel</i>	14
<i>De middeleeuwen</i>	15
<i>Van munten naar papier- en giraal geld</i>	16
<i>Kredietverstrekking</i>	17
<i>Bankwezen en Gouden Standaard</i>	17
<i>Theoretische beschouwingen</i>	18
<i>Geld als waardemaatstaf</i>	19
<i>Hyperinflatie</i>	20
<i>Deflatie</i>	25
<i>Internationaal Monetair Fonds</i>	27
<i>Wereldbank</i>	29
<i>Toch hyperinflatie</i>	30
<i>Crises</i>	37
<i>Perspectief</i>	44
<i>Op weg naar de euro</i>	46
<i>Euro</i>	53
<i>Crises</i>	62
<i>Eurocrisis</i>	87
<i>Verenigde Staten failliet?</i>	105
<i>De verandering</i>	110

<i>Cirkel</i>	111
Hoofdstuk II <i>Markten</i>	117
<i>Markt</i>	117
<i>Prijs</i>	119
<i>New Deal</i>	120
<i>Termijnmarkt</i>	121
<i>Geldmarkt</i>	124
<i>Veiling</i>	127
<i>Voedselbanken</i>	131
<i>Evolutie</i>	133
Hoofdstuk III <i>Beurzen</i>	139
<i>Beurs</i>	140
<i>Effecten</i>	142
<i>Effectenhandel</i>	145
<i>Toezicht</i>	147
<i>Prijsvorming</i>	148
<i>Derivaten</i>	149
<i>Waarde</i>	151
<i>Economisch en maatschappelijk verantwoord?</i>	156
Hoofdstuk IV <i>Fraude</i>	160
<i>Fraude</i>	160
<i>Belastingen</i>	162
<i>Banken</i>	167
<i>Overheden</i>	167
<i>Beleggingen en derivaten</i>	168
<i>Valuta</i>	170
<i>Ponzifraude</i>	173
<i>Gezondheidszorg</i>	177
<i>Milieu</i>	180
Hoofdstuk V <i>Milieu</i>	183
<i>Het wiel</i>	184
<i>De krachtbron</i>	186

<i>Vervuiling van het milieu</i>	196
<i>Oplossingen</i>	204
<i>Hoofdstuk VI Geld verdwenen</i>	217
<i>Stimulans</i>	220
<i>Karl Marx</i>	223
<i>Communisme</i>	229
<i>Socialisering</i>	243
<i>Communautarisering</i>	244
<i>Verenigde Naties</i>	246
<i>Taal en Cultuur</i>	248
<i>Individuen</i>	250
<i>Een continu veranderende wereld</i>	251
<i>Werkgelegenheid</i>	254
<i>Leer- en dienstplicht</i>	257
<i>Bellamy en anderen</i>	257
Geraadpleegde bronnen	263
Geraadpleegde literatuur	264

Voorwoord

Het geld in onze huidige maatschappij is een wat vreemd verschijnsel. Nauwelijks tastbaar, het gaat hoofdzakelijk om administratieve tegoeden (en/of schulden) bij banken en dergelijke financiële instellingen, kan je er van alles mee. Tenminste..... dan moet het wel voldoen aan de verwachtingen. Inflatie is heel normaal. Maar het betekent wel dat, bij een inflatie van bijvoorbeeld 4%, het geld van vorig jaar nog maar 96% van de verwachtingen waarmaakt die je er een jaar eerder aan kon ontfemen. Nu zijn we daar wel mee vertrouwd. Het wordt anders met een hyperinflatie waarbij het geld van het ene op het andere moment niet meer aan de verwachtingen voldoet.

De vraag is waar de verwachtingen op zijn gebaseerd. In de winkels zijn diverse goederen geprijsd. Als een bepaald goed een bepaalde prijs heeft is de verwachting gerechtvaardigd dat je, voor zoveel geld als de prijs aangeeft, dat goed kunt kopen. Maar als het goed schaars wordt zal de prijs omhoog gaan. En de verwachting, wat we met ons loon konden doen, gaat tegenvallen. En als het goed bijvoorbeeld door meevallende oogsten in overvloed verkrijgbaar is? Gaat dan de prijs omlaag? Misschien richting de nul? Zodat onze verwachtingen verre worden overtroffen? Dat valt te bezien! De economie moet draaien en de oogst moet wel geld opbrengen. Dan maar een deel van de oogst "doordraaien". Het wordt vernietigd.

En als het hele systeem dreigt in te storten zoals op het ogenblik in landen als Griekenland?

Dit boek is geen wetenschappelijk werk. Het gaat om een visie. Een visie gebaseerd op feiten en hoe die wellicht geëxtrapoleerd kunnen worden. Feiten die erop wijzen dat het geld een bruikbaar medium was in lang vervlogen tijden, maar waaraan, in de veranderde wereld van vandaag, ten onrechte wordt vastgehouden.

Ik dank mijn lieve vrouw voor al haar steun die ik ook met het schrijven van dit boek heb ondervonden en ik dank alle mensen uit de praktijk die mij in interviews en anderszins hebben geholpen.

Inleiding

Wat er gedaan is, is geschiedenis. Maar het is niet weg. Vaak is het nog tastbaar aanwezig, maar in alle gevallen is het bepalend geweest voor wat we vandaag doen. Als wat er in het verleden gedaan is, bepalend is voor wat we vandaag doen, kan het niet anders dan dat, wat we vandaag doen, bepalend is voor wat er in de toekomst gedaan zal worden.

Zo kijken we in dit boek naar het geld. Als we zien wat vandaag de invloed is van geld in het leven van iedere dag, hoe het de economie, de welvaart van de volkeren in de wereld, het milieu enzovoort beïnvloedt, worden we nieuwsgierig naar de geschiedenis ervan en proberen die door te trekken naar de toekomst. Wat die zoektocht oplevert is maar één mogelijkheid: Het geld is bezig te verdwijnen en afgezet tegen de tijd dat het reeds bestaat kunnen we vaststellen dat het einde ervan nabij is.

In het eerste hoofdstuk pakken we de geschiedenis op uitmondend in oorzaken en gevolgen van de crises waarin het geld in de afgelopen eeuw is komen te verkeren en proberen we, op basis van die geschiedenis, gemotiveerd vast te stellen dat het geld aan het verdwijnen is.

In de hoofdstukken II tot en met V nemen we steeds een bepaald onderwerp onder de loep om te zien hoe het geld de huidige samenleving meer frustreert dan goed doet.

In het zesde hoofdstuk bezien we de mogelijke situatie zonder geld.

Tussen de hoofdstukken door proberen we aan te geven hoe de situatie in de wereld langzaam maar zeker zal veranderen en rijp zal worden voor een economie waarin geen plaats meer is voor geld.

Uit een krantenbericht van dinsdag 1 november 2011

De zevenmiljardste aardbewoner is geboren in een ziekenhuis in Manilla, de hoofdstad van de Filippijnen. Het is Danica May Camacho. Het meisje is volgens de Verenigde Naties symbolisch als zevenmiljardste gekozen omdat het juiste aantal mensen, wat op enig moment op aarde leeft, niet exact te bepalen is laat staan wie nu precies de zevenmiljardste is. Dat heeft de Verenigde Naties niet belet om de trotse ouders een taart cadeau te geven en de baby een studiebeurs.

De wereldbevolking groeit met ruwweg tachtig miljoen mensen per jaar.

Hoofdstuk I

Geld een achterhaald medium

Zes jaar geleden heeft hij een open hartoperatie ondergaan. Daarbij is de aortaklep vervangen door een biologische klep. Die gaat tenminste zes jaar mee hebben ze hem gezegd. Er is nu een echo van zijn hart gemaakt en met zijn vrouw zit hij in de wachtkamer van de cardioloog op de uitslag te wachten.

In de wachtkamer liggen wat kranten en hij leest dat volgens ouderdomsprofessor Aubrey de Grey, verbonden aan de afdeling genetica van de universiteit van Cambridge, de eerste mens die duizend jaar oud wordt al geboren zou zijn.

“Om die mens zo oud te laten worden heb je meer nodig dan een keer een nieuwe klep in je hart; dan wordt de gezondheidszorg helemaal onbetaalbaar” meent zij.

“Och” zegt hij “tegen die tijd is er geen geld meer. De economische wetenschap heeft dat archaïsche ruilmiddel dan al lang aan de dijk gezet. Het gaat in de economie om het bevredigen van behoeften. Die behoeften worden grotendeels geschapen. Toen er geen stofzuigers waren was daar geen behoefte aan; nu kunnen we niet meer zonder! Als we straks behoefte hebben aan medische voorzieningen om duizend jaar oud te worden en het geld zou daaraan in de weg staan, wordt het afgeschaft, als het niet al lang daarvoor verdwenen is. Het geld als betaalmiddel wankelt nu al.”

Terwijl zij even een visioen krijgt van een luxe verblijf in Zweden, haar man genomineerd voor de Nobelprijs voor de economie, gaat de deur van de spreekkamer open en horen ze van de cardioloog dat alles goed is. De klep werkt uitstekend. Kennelijk is zes jaar geleden een klep van de nieuwe generatie gebruikt die wel 10 tot 15 jaar meekan in plaats van zes. Zij knijpt hem bemoedigend in de hand en samen verlaten ze opgewekt het ziekenhuis, in het midden latend wat langer meegaat, die klep of het geld.

Geld, het medium van de handel

Geld is het medium van de handel. De handel hangt af van de mogelijkheid winst te behalen. Het is een uitvloeisel van de specialisatie in de arbeid. Bij de handel gaat het om verzamelen, opslaan en verdelen van goederen en het verrichten van diensten.

Het geld functioneert daarbij als waardebepaler en ruilmiddel.

En sinds de overheden het monopolie hebben op de uitgifte ervan wordt het ook gebruikt als regulator. Primair kan de geldhoeveelheid, die op een bepaald moment in omloop is, worden gereguleerd en daarmee werkgelegenheid en andere voor de economie belangrijke zaken gestimuleerd of getemperd. Daarnaast is het een instrument om via bepaalde belastingmaatregelen, subsidies, leges en wat dies meer zij, in te grijpen in de sociale en economische politiek.

Geld werkt ook stimulerend. Degene die handel drijft zal daar zoveel mogelijk geld mee willen verdienen. Dat is voor de handelaar dan wel de arbeider een stimulans om zijn inspanningen te vergroten.

Het is ook een verdelingsinstrument. Via belastingheffing beschikt de overheid over geld ten behoeve van de infrastructuur, het onderwijs, het verzekeren van de veiligheid van de burgers en nog zo wat van die overheidstaken. Tot dat “nog zo wat” kan gerekend worden “sociaal beleid”. Ieder mens moet voldoende te eten hebben, kleding, een dak boven zijn hoofd enzovoort. Degenen die buiten de boot dreigen te vallen, om welke reden dan ook niet in die noodzakelijke levensbehoeften kunnen voorzien, krijgen van de overheid geld waarmee ze zich toch die zaken kunnen verwerven. Met belastingheffing naar draagkracht vindt een inkomensverdeling plaats.

Het is ook een graadmeter. Een hulpmiddel om de mate van iets te bepalen. Zo worden zaken als het “bruto binnenlands product”, hetgeen in een land aan goederen en diensten wordt geproduceerd, uitgedrukt in geld.

Bij dat alles is geld een zelfstandige zaak. Je kunt geld zelfs kopen en verkopen! Dat maakt geld tevens tot een machtsfactor. Wie veel geld heeft kan zich naar believen aanschaffen wat naar zijn of haar gading is. Hij kan diensten laten verrichten naar wat hij maar verlangt en zo macht uitoefenen. Een Duits spreekwoord luidt: “Wenn man mit Geld anklopft, so springt die Tür allein auf” (Als men met geld aanklopt, springt de deur vanzelf open). De inmiddels overleden schatrijke Griekse scheepsmagnaat Aristoteles Onassis, in zijn laatste levensjaren getrouwd met de weduwe van president John F. Kennedy, Jacqueline Lee Bouvier, relativeerde die macht van het geld met zijn uitspraak “Wanneer iemand beweert dat je met geld alles kunt bereiken, dan kun je er zeker van zijn dat hij nooit wat heeft gehad”.

Geen geld in primitieve leefgemeenschappen

In vroegere primitieve leefgemeenschappen was er geen handel en geen geld. De mensen werkten voor en met elkaar om de behoeften van de gemeenschap te bevredigen. De mannen die daartoe in staat waren gingen jagen, vrouwen gingen het veld in om daar eetbare zaken zoals vruchten, kruiden en planten te bemachtigen; bepaalde mannen en wellicht ook vrouwen met een aanleg daarvoor maakten schilderijen in hun verblijven enzovoort. Waar het in de economie om gaat, het bevredigen van behoeften, stond centraal en daar kwam geen handel en dus ook geen geld, aan te pas. Er was geen landbouw en geen veeteelt. Van hoe zo'n leefgemeenschap er uit moet hebben gezien wordt een boeiend beeld geschapen in de romanserie "De aardkinderen" van Jean M. Auel waarin zij ruwweg 35.000 jaar in de tijd teruggaat.

Gaandeweg moeten de mensen ontdekt hebben dat een vogel in gevangenschap ook eieren legt en dat je dus om aan eieren te komen niet het veld in hoeft om nesten leeg te halen. Dat een dier in gevangenschap jongen kan krijgen en dat die geslacht en gegeten kunnen worden. Van de gewassen op het veld zaad genomen kan worden en op eigen terrein uitgezaaid de producten opleveren die tot dan toe in het veld verzameld moesten worden. Zo moet zich ruwweg zeven- à negenduizend jaar geleden landbouw en veeteelt ontwikkeld hebben. Het populairwetenschappelijk museum "Museon" geeft daar enigszins inzicht in door de tentoonstelling van gevonden gereedschappen en andere hulpmiddelen zoals aardewerk voor opslag en nieuwe materialen, bijvoorbeeld linnen en wol, voor kleding. Het inzicht is betrekkelijk want we praten over een tijd toen de mensen nog niet konden lezen of schrijven, het zogenaamde prehistorisch tijdperk.

Kenmerkend voor deze gemeenschappen is dat zij op een vaste plaats verbleven terwijl de vroegere jagers veel van het ene naar het andere jachtveld trokken. Een voor ons onderwerp belangrijker kenmerk was de optredende specialisatie in de arbeid. We zitten in het stenen tijdperk. Er zijn gereedschapmakers, jagers, veetelers, landbouwers enz. Geld is er niet. Om aan eten te komen ruilden de gereedschapmaker, de pottenbakker en dergelijke ambachtslieden hun producten met wat de jagers, veetelers en landbouwers te bieden hadden. Dit wordt veelal aangeduid als ruilhandel. Maar het was feitelijk geen handel. Een belangrijk aspect om het als handel te kunnen

kwalificeren, het maken van winst, ontbrak. Het ging puur om het bevredigen van de behoeften binnen de gemeenschap. Geld, het medium van de handel, was niet nodig en ontbrak dan ook.

Handel, en dus geld, ontstaat

De leefgemeenschappen worden groter en de specialisatie wordt verder doorgevoerd. De productie van de afzonderlijke producenten neemt toe. Het leidt tot voorraadvorming. Dat maakt het ruilen er niet gemakkelijker op. Als je beschikt over bepaalde groenten en je wilt een geit voor je dagelijkse portie melk, moet je maar iemand zien te vinden die èn een geit over heeft èn behoefte heeft aan jouw groente! Er ontstaan contacten met naburige gemeenschappen. En er gaat behoefte bestaan aan een tussenruilmiddel. Iets wat iedereen wel wil hebben. Waar je graag je groenten voor ruilt en waar een ander graag zijn geit of wat dan ook voor afgeeft.

Om zo'n tussenruilmiddel, de voorloper van ons latere geld in de vorm van munten en bankbiljetten, voldoende aantrekkelijk te doen zijn, zodat iedereen het wel wilde hebben, moest het aan bepaalde voorwaarden voldoen. De kwaliteit moest controleerbaar zijn, het moest min of meer duurzaam zijn, men moest ze algemeen als nuttig beschouwen, het moest gemakkelijk zowel in kleine hoeveelheden voor een kleine aankoop als in grote hoeveelheden voor een grotere aankoop worden gehanteerd. De hoeveelheid mocht niet te gemakkelijk kunnen toenemen want dan zou de waarde zomaar sterk kunnen verminderen. Afhankelijk van het land en de streek kwamen hier verschillende goederen voor in aanmerking zoals theebladeren, rijst, kralen, schelpen en zout.

Langzamerhand gaan we het zogenaamde bronzen tijdperk in. En metalen als ijzer, koper, brons, maar vooral goud en zilver voldeden uitstekend aan de aan goederen gestelde eisen om als tussenruilmiddel te kunnen fungeren. In eerste instantie werd er betaald met klompjes metaal die gewogen werden om de waarde te bepalen. Afhankelijk van de hoogte van de te betalen prijs werd goedkoper of duurder metaal gebruikt. Een betrekkelijk omslachtig gedoe. De oplossing is gevonden in munten. Een afgepaste hoeveelheid van een bepaald soort metaal in een bepaalde vorm, met een bepaalde waarde. Ze droegen afbeeldingen die verwezen naar het bovennatuurlijke opdat men maar niet zou twijfelen aan de waarde die aan zo'n munt hing. De eerste munten kwamen in de zevende eeuw v.Chr. vanuit

Lydië in Klein Azië naar Griekenland waar het een impuls gaf aan handel en kleine industrie. Kort daarop kwam Griekenland met een eigen munt, de drachme. Drachme betekende: “dat wat de hand kan grijpen” ofwel “een handvol”.

Het mag nog niet gezien worden als een symptoom van het verdwijnen van het geld, maar tekenend is wel dat reeds ± 600 voor Christus de Atheense wetgever Solon de eerste waardevermindering in de geschiedenis doorvoerde door minder zilver in de drachme te doen.

Op de Atheense drachme was de heilige uil van de godin van de wijsheid, Athena, afgebeeld. ± 500 voor Christus kwam de tetradrachme erbij; op de voorzijde daarvan de godin Athena en op de andere kant weer de uil. Griekenland kende op enig moment munten van 16 verschillende waarden.

De Griekse stadstaat Athene groeit uit tot een handelsmacht die het gehele Middellandse Zeegebied bestrijkt. Het medium, de drachme is in dat hele gebied het gangbare betaalmiddel.

Het medium geld openbaart al vroeg problemen

Dat geld een medium is waar toch wel wat bezwaren aan kleven kwam ook in deze begintijd al naar voren. Wilde, zo zagen we eerder, het “tussenruilmiddel” werken, dan was één van de voorwaarden waaraan het moest voldoen dat de hoeveelheid ervan niet te snel sterk mocht toenemen omdat dat de waarde van het ruilmiddel deed dalen. Als nu bijvoorbeeld in enig jaar er een geweldige rijsttoegst was, dan daalde de waarde van de rijst als ruilmiddel. Maar dat wist iedereen. Het werd begrepen en men speelde erop in. Maar toen de eerste drachmen het licht zagen waren ze nog schaars en hadden een hoge waarde. Maar de handel vroeg om geld. En door de export kwamen er hele geldstromen op gang richting Athene. Aan die tijd hebben we de uitdrukking “Uilen naar Athene dragen” overgehouden. De hoeveelheid drachmen nam toe. En de (ruil)waarde daalde. Dat was echter een mechanisme dat het volk niet kon doorzien. Het gevolg was een inflatie waardoor mensen die wat gespaard hadden plotseling verarmden. Op sociaal en politiek gebied leverde dat spanningen op.

Van drachme naar euro

De drachme was in het Middellandse Zeegebied algemeen betaalmiddel tot de Romeinse keizertijd. Rond 260 na Christus hield zij geheel op te bestaan. In die Romeinse periode was

Griekenland een “provincie” met een zekere zelfstandigheid. Vanaf 330 tot 1204 volgt de zogenaamde Byzantijnse periode waarin Griekenland een relatief onbelangrijke provincie was van het Byzantijnse keizerrijk. Van de 11^e tot de 13^e eeuw ondernemen westerse krijgers, de zogenaamde kruisridders of kruisvaarders, tochten voor de herovering van de, vanuit christelijk oogpunt, heilige plaatsen in Palestina tegen de islam. Het was de 4^e kruistocht, van 1202 tot 1204, die een einde maakte aan het Byzantijnse rijk. Als in 1354 de Turken naar Europa oversteken en daar gaandeweg hun invloed uitbreiden, veroveren zij eind 14^e, begin 15^e eeuw de diverse Latijnse staten van het Griekse vaste land. Met de verovering in 1669 van het eiland Kreta zijn ook alle Griekse eilanden in Turkse handen. Mede geïnspireerd door de Franse revolutie aan het eind van de 18^e eeuw ontwikkelde zich onder de Grieken een nationaal besef dat uitmondde in een streven naar onafhankelijkheid die vorm kreeg in een complete oorlog waarin met militaire steun van Rusland, Engeland en Frankrijk de Turken werden verjaagd. De nieuwe Griekse onafhankelijke staat voerde begin 19^e eeuw de drachme weer in. Begin 21^e eeuw wordt hij geofferd aan de euro. Zij het dat op de nationale kant van de Griekse 1 euromunt nog steeds de uil prijkt, als symbool van bovennatuurlijke wijsheid, waardoor je toch niet zou mogen twijfelen aan de waarde van die munt.

Evolutie

Toen in het begin van de 19^e eeuw Griekenland de drachme weer invoerde, had geld, sinds de verdwijning van de drachme in de 3^e eeuw, inmiddels een enorme evolutie doorgemaakt. Die eeuwenlange evolutie vind je een beetje terug in die nieuwe drachme. Terwijl de oorspronkelijke drachme een bepaalde intrinsieke waarde had aan het edelmetaal waarvan die was gemaakt, ontbrak die intrinsieke waarde geheel bij de nieuwe munt. Het geld als waardevol ruilobject is verdwenen. Al die voor geld vereiste eigenschappen, dat de kwaliteit controleerbaar moest zijn, het min of meer duurzaam moest zijn, en andere vereisten wil het een betrouwbaar ruilmiddel zijn, zijn niet meer aan de orde. Toch functioneren die intrinsiek praktisch waardeloze munten als geld.

Als we ons verdiepen in die eeuwenlange evolutie van het geld is de ondergang van het West-Romeinse Rijk wellicht één van de meest bizarre verschijnselen uit de wereldgeschiedenis die

aan het geld is toe te schrijven. Rome genoot een ongeken-
de welvaart. Waar de Romeinse legers zich vertoonden maakten
zij veroveringen en de meest luxe artikelen uit verre vreemde
landen overspoelden het Romeinse Rijk. Het geld, en in die tijd
ging het niet om intrinsiek waardeloze munten maar om echt
edelmetaal, stroomde uit Rome weg om de legers op de been te
houden en ook, om inzet van het leger te voorkomen, om lei-
ders van volkeren die de landsgrenzen bedreigden af te kopen.
Om dat allemaal te bekostigen werd onder het regiem van kei-
zer Nero een kunstgreep uitgehaald. De munt, de denarius,
werd niet meer alleen van zilver gemaakt maar deels van
goedkoop koper. Devaluatie! Dat begon ongeveer in het jaar 60
maar leidde er toe dat in de 3^e eeuw de denarius nog maar 25%
zilver bevatte. Deze enorme devaluatie had de voor ons nu wel
bekende gevolgen dat de prijzen uit de hand liepen met als
gevolg sociale en politieke onrust. Er wordt van alles gedaan
om het tij te keren. De niet meer te betalen legers worden te-
ruggeroepen met als gevolg dat de grenzen open liggen voor
barbaarse volkeren die hun veroveringsdrang niet meer beteu-
geld zagen. Als na legio plunderingen en opstand binnen het
Romeinse leger op 23 augustus 476 de laatste West-Romeinse
keizer Romulus Augustulus wordt afgezet betekent dit het ein-
de van het West-Romeinse keizerrijk. Het uit nog echt edelme-
taal bestaande geld ligt ten grondslag aan deze ondergang. In
modern taalgebruik: "De ondergang van het West-Romeinse
rijk is te wijten aan een niet beheerste monetaire crisis".

De wereld van toen was onvergelijkbaar klein bij vergeleken
onze huidige wereld waarin ieder stukje van de aardbol in
kaart is gebracht en bereikbaar. Een ongeken-
de bereikbaar-
heid. Was bij onze West-Romeinen paard en wagen het snelste
communicatiemiddel, onze elektronische snelweg maakt te-
genwoordig de verste uithoek in de wereld binnen handbereik.
Daarbij is ons geld zo geëvolueerd dat het niet meer afhankelijk
is van de intrinsieke waarde. Waar het nu om gaat is een cor-
rect evenwicht tussen de goederenhoeveelheid en het in om-
loop zijnde geld. Kan een staat nu dan niet meer ten onder gaan
aan een monetaire crisis? Met de huidige kennis van de eco-
nomie en monetaire stelsels, instellingen als het Internationaal
Monetair Fonds en de Wereldbank ben je geneigd die vraag
ontkennend te beantwoorden. Maar kijkend wat er zich mo-
menteel afspeelt in de Eurolanden, in het bijzonder in Grieken-

land, waar 's werelds oudste munt aan de euro werd geofferd, bekruipt ons enige twijfel!

Het middel tot doel verheven

De aardkinderen van Jean M. Auel hadden geen geld. Ook niet nodig. Zij dreven geen handel! Zij voorzagen in elkaars behoeften! Een ieder binnen zijn/haar vermogen. Behoeftbevrediging was het doel. Als de maatschappij ingewikkelder wordt en de arbeidsverdeling zo ver wordt doorgevoerd dat goederen en diensten niet meer zo gemakkelijk over de leden van die maatschappij verdeeld kunnen worden, ontstaat er handel en hebben we geld nodig. Ruwweg bestaan de door de handel beheerste activiteiten uit het verzamelen, opslaan, verplaatsen en verdelen van goederen. Het medium geld is een zelfstandig en zeer gewild goed. Handelaren laten zich voor hun zo juist genoemde diensten betalen in geld. De handel moet het hebben van het bevredigen van behoeften. Primaire behoeften zoals eten, drinken en een dak boven je hoofd en behoeften die gecreëerd worden bijvoorbeeld door technische ontwikkelingen. Iedereen behoort te worden beloond voor zijn werkzaamheden. Daar is niets mis mee. Ook handelaren moeten geld verdienen. Toch wringt het daar. Terwijl het gaat om het bevredigen van behoeften, dat is het doel, gaat het in de handel, het middel om die behoeften te bevredigen, om de winst. Waarmee het medium van de handel, het geld, tot doel ervan wordt verheven en de behoeftebevrediging nog slechts het middel is om dat te bereiken.

Effectieve en speculatieve handel

Dat leidt tot excessen. Daar komen we nog op. Maar om iets te noemen: de mogelijke uitwassen bij de speculatieve handel! Bij de effectieve handel gaat het om de hiervoor genoemde activiteiten die zijn samen te vatten als de zorg voor het voortstuwingsproces van producent naar consument. Bij de speculatieve handel gaat het erom geld te verdienen aan bepaalde prijsverschillen. Niet slecht wanneer goederen in tijd van overvloed worden opgeslagen waardoor de prijs op een redelijk niveau blijft om in een volgende tijd van schaarste aan de man te brengen. Maar als speculanten aan het manipuleren slaan door schaarste te creëren om zodoende een hogere prijs voor een bepaald product te krijgen, of goederen waar een grote behoefte aan is toch niet, of in onvoldoende mate, op de markt wor-

den gebracht omdat ze anders niet genoeg opbrengen, dan is het wel slecht.

Dan gaan we twijfelen aan het medium geld. Ontstaan in een archaisch tijdperk, ver voor onze jaartelling. Hoort dat nog wel thuis in onze gestroomlijnde maatschappij? Is het wel voldoende met die maatschappij mee geëvolueerd? Is het bij die evolutie niet achtergebleven? Met andere woorden, is het geen achterlijk medium?

De middeleeuwen

Na de val van het West-Romeinse rijk valt de handel in Noord- en West-Europa praktisch stil. We belanden in de landsheerlijke periode. Om het kasteel van de landsheer heeft zich een min of meer gesloten gemeenschap van agrariërs gevestigd. Binnen zo'n gemeenschap wordt weer als vanouds in elkaars behoeften voorzien. Ook de kasteelheer profiteert daarvan mee waartegenover in tijden van nood bescherming wordt geboden. Het gaat allemaal in natura. Er komt geen geld aan te pas. Het geld is er wel maar uitsluitend in handen van geestelijkheid en adel. De gewone man kwam daar niet aan te pas.

De door paus Leo III op 25 december 800 tot keizer van het Heilige Roomse Rijk gekroonde Karel de Grote poogt de handel nieuw leven in te blazen en de muntslag in Dorestad, ten noordwesten van het huidige Wijk bij Duurstede, beleeft drukke tijden. Voor die handel is immers geld nodig. De denarius, destijds één van de meest gangbare munten in het Romeinse Rijk, wordt door Karel opnieuw ingevoerd. De handel verspreidde zich westwaarts naar Engeland en noord-oostwaarts naar Denemarken en de Oostzeelanden.

Het vervoer in die vroege middeleeuwse tijden belemmerde de handel aanzienlijk en de opvolgers van Karel de Grote waren bepaald niet van zijn kaliber. Invallen van de Noormannen en vanuit het zuidoosten van Slaven en Magyaren deden het rijk van Karel de Grote uiteenvallen.

Het duurt een paar eeuwen voor er weer handel gedreven gaat worden waar geld aan te pas komt.

We komen rond 1200 in de tijd van de Hanze: een recht dat handelaren moesten betalen om in een bepaalde stad of gebied handel te mogen drijven. Ook werd een vereniging van dergelijke handelaren zo aangeduid. De Vlaamse steden Brugge en Gent waren belangrijke Hanzesteden. In Nederland golden als zodanig Groningen, Deventer, Arnhem en Harderwijk.

Ook rond die tijd kwam de gulden = "Gouden munt". De wieg ervan stond in Florence waar deze voor het eerst in 1252 werd geslagen en in omloop gebracht als "florinus"; in het Frans "florin" en in het Nederlands "florijn". Vandaar de fl of alleen f als aanduiding voor de gulden. In 1325 werden de eerste guldens naar het Florentijnse voorbeeld in de Nederlanden geslagen. Onder Karel V wordt in 1542 een zilveren gulden uitgegeven. Sindsdien is, tot de komst van de euro, de gulden de grondslag voor het muntwezen in de Nederlanden.

Van munten naar papier- en giraal geld

In die late middeleeuwen waren er echter honderden verschillende munten in omloop. Het beroep van geldwisselaar ontstond. In een kraampje op straat met een weegschaal en een meetlat stelde hij de waarde van de munten vast en wisselde die in. Meestal was hij goudsmid en kon de ingewisselde munten zelf weer verwerken.

Al die tijd ging het bij geld om de intrinsieke waarde van de munten. Het waren zogenaamde "standaardmunten". Samenstelling en gewicht volgens een bepaalde standaard. Dat verandert bij de invoering van de "tekenmunten". Van die munten is de nominale waarde hoger dan de intrinsieke waarde. De waarde van die munten wordt niet meer ontleend aan de samenstelling, maar aan het vertrouwen dat men deze kan inwisselen voor goederen tot een bedrag van de nominale waarde. Engeland voerde in 1816 de enkele gouden standaard in: alleen gouden munten bleven als standaard munten in omloop.

Toen in de late middeleeuwen de handel zich sterk uitbreidde leverde het geld in de toenmalige vorm van munten een paar belangrijke bezwaren op. De infrastructuur stond nog op een bijzonder laag pitje. Het vervoer over de weg betekende met paard en wagen over karrensporen en het vervoer over water ging met windkracht of er werd geroeid. Struikrovers op het land en zeerovers te water maakten het wel avontuurlijker maar zeker niet veiliger. En dan met een kist munten op pad om in een andere stad of zelfs in een ander land je handel te kunnen betalen was weinig aantrekkelijk. Toch werd er al internationaal handel gedreven. Het is duidelijk dat de hiervoor beschreven geldwisselaars onze huidige bankiers zijn. Bijvoorbeeld Zuid Duitse kooplieden die zaken deden in Noord-Italië hielden bij de geldwisselaars metaaltegoeden aan en ten laste van dat tegoed betaalden zij in den vreemde hun aankopen. De

betaling vond dan plaats door het trekken van een wissel op de desbetreffende geldwisselaar die op de vervaldag betaalde ten laste van het tegoed van de koper en dat ten gunste bracht van het tegoed van de leverancier. Een pril begin van het huidige girale geldverkeer.

In Nederland werd in 1609 de Amsterdamse Wisselbank opgericht waar men munten deponeerde en daarvoor in de boeken werd gecrediteerd. Betalingen werden verricht via overschrijving van het ene tegoed naar het andere. De invoering van giraal geld.

In die tijd ontstond in Engeland het gebruik dat goudsmeden reçu's afgaven voor door handelaren in bewaring gegeven bedragen. Zogenaamde "Goldsmiths Notes". Die reçu's waren inwisselbaar voor munten en men kon er crediteuren mee betalen. Ze werden dus betaalmiddel; een voorloper van de latere bankbiljetten.

Kredietverstrekking

Het had een bijwerking! Die reçu's gingen een eigen leven leiden als betaalmiddel. Ze werden lang niet altijd ingewisseld voor munten. De goudsmeden waar die munten gedeponeerd waren kwamen gaandeweg over steeds grotere voorraden daarvan te beschikken. Feitelijk vormden die munten de metaaldekking voor de reçu's. Maar niet alleen de bankiers van tegenwoordig zijn creatief. Hun voorgangers konden er ook wat van. Zij gingen die voorraden munten gebruiken om leningen te verstrekken. Dat bracht rente op en die munten lagen er toch maar.

Het leverde twee in het oog springende problemen op.

1. De dekking ging verloren. Je moest er maar op "vertrouwen" dat de reçu's hun waarde bleven behouden.
2. De in omloop zijnde geldhoeveelheid nam toe met de bedragen waarvoor kredieten werden verleend. Er dreigt "inflatie".

Bankwezen en Gouden Standaard

Reden voor de overheid om zich er mee te gaan bemoeien. Op het eind van de 17^e eeuw, in 1694, werd in Engeland de eerste circulatiebank opgericht. Onder beperkende bepalingen kreeg deze bank het octrooi tot uitgifte van bankbiljetten. In 1708 werd het een monopoly.

Nederland en België volgen respectievelijk in 1814 en 1850 met de oprichting van een circulatiebank die bankbiljetten uitgeeft. De biljetten zijn gedekt door de bij de bank aangehouden goudvoorraad. De circulatiebank is verplicht om, indien gevraagd, de biljetten om te wisselen in munten. De “gouden standaard”. Toch is dat in de praktijk niet bepalend voor de acceptatie van de biljetten als waardevol geld. Men gelooft het wel. Het is het “vertrouwen” dat het biljet waard is waarvoor het wordt uitgegeven op grond waarvan het geaccepteerd wordt. Dat geldt ook voor het giraal geld.

Na de eerste wereldoorlog verdwijnt in de meeste landen de omwisselingplicht in goud. De gouden standaard wordt los gelaten. Veelal beperkt tot gevallen waarin het nodig is zoals bij buitenlandse betalingen. Het heet de “goudkernstandaard”. In de dertiger jaren verdwijnt die echter ook met een definitief slotakkoord in de tweede wereldoorlog.

Één van de vereisten voor geld, dat het algemeen begeerd moet zijn, van rijst of schelpen tot goud, is definitief weggefallen. Wat over is, is het vertrouwen dat het bankbiljet in onze portemonnee waard is wat het beoogd te zijn. En wellicht gaat het zelfs niet om dat vertrouwen. Wie denkt daar zo bij door. Is dat “algemeen begeerd zijn” niet weggesleten en vervangen door gewoonte en traditie.

Inmiddels bemoeit de overheid zich niet alleen met de circulatiebank maar ook met de andere banken. Bijvoorbeeld moeten deze, zoals destijds de circulatiebank verplicht was biljetten om te wisselen tegen goud, de girale tegoeden omzetten in bankbiljetten. De bankbiljetten hebben het goud verdrongen; de pinautomaten moeten nu hun werk doen.

Theoretische beschouwingen

In de economische wetenschap wordt natuurlijk nagedacht over de verschillende aspecten van het geld. Waarom vervult geld een functie in de economie. Geld is het medium van de handel. Maar waaraan ontleent geld die macht om als zodanig te kunnen functioneren. Met de oudste theorie/praktijk hebben wij kennis gemaakt. De “goederen” of “metallistische” theorie: Geld is een algemeen begeerd, waardevol materiaal waartegen men goederen wil ruilen en er dus handel gedreven kan worden. Maar dat gaat met het verlaten van de standaarden waaraan het geld, de toenmalige munten, moet voldoen, niet meer op.

Niet meer de intrinsieke maar de nominale waarde van ons geld is bepalend geworden en zonder ook maar te proberen uitputtend te zijn bekijken we voor ons inzicht enkele nominalistische theorieën.

Aanspraaktheorie: Door de arbeid die men levert of de dienst die verricht wordt verkrijgt men een recht op een deel van de totale productie, zeg het Bruto Nationaal Product. Het geld dat men voor die arbeid of levering ontvangt is het bewijs van die aanspraak op dat deel van het BNP.

Functietheorie: Het geld heeft een belangrijke functie bij de afwikkeling van het ruilverkeer, de handel. Daar sluit de staatstheorie op aan: Het geld is ruilmiddel als de staat het als zodanig proclameert.

Vertrouwenstheorie: Men heeft het vertrouwen dat men het geld kan uitgeven tegen eenzelfde waarde als waarvoor men het heeft verkregen. Inflatie, soms sluipend, soms verpletterend, heeft dat vertrouwen in het verleden echter ernstig geschaad.

Sleurtheorie: Ooit, dank zij de intrinsieke waarde, een uitstekend ruilmiddel en impliciet het medium voor de handel, blijft het uit sleur in omloop ook al is de intrinsieke waarde er aan ontvallen. Misschien is dit nog wel de meest aansprekende theorie gelet op wat psycholoog Wijnberg schrijft in zijn Telegraafcolumn over sleur. Daar, zo schrijft hij, kleeft ten onrechte een negatief imago aan. "Sleur is juist goed, al was het alleen maar omdat het de mens houvast en geborgenheid biedt".

Algemeen wordt aanvaard dat niet één theorie een sluitende verklaring geeft waarom het geld een functie heeft in de economie en we kunnen dan ook niet anders concluderen dan dat het een achterhaald, een achterlijk medium is. Of hangt het samen met de handel? Is de handel, die zijn medium tot doel heeft verheven, niet meer van deze tijd?

Geld als waardemaatstaf

Het bankbiljet uit onze tijd heeft, hoe ingewikkeld het ook gemaakt is om namaak tegen te gaan, geen intrinsieke waarde. Maar wat is in de handel, op de markt, de waarde en waaraan wordt die ontleend. De nominale waarde is waarvoor het is uitgegeven. Van een 5 eurobiljet is de nominale waarde 5 euro. De marktwaarde wordt bepaald door de goederenvoorraad in het land van uitgifte van het biljet. Goederenvoorraad in de ruime zin van het woord. Daar vallen bijvoorbeeld ook de de-

viezen, goud- en zilvervoorraden onder zoals die bij banken worden aangehouden. Neemt die goederenvoorraad toe ten opzichte van de in omloop zijnde geldhoeveelheid, neemt de waarde van het geld toe: deflatie. Andersom daalt de waarde van het geld: inflatie.

Hyperinflatie

Als op 28 juni 1914 de Oostenrijkse aartshertog en troonopvolger Frans Ferdinand samen met zijn vrouw een bezoek brengt aan Sarajevo, de hoofdstad van de Oostenrijk-Hongaarse provincie Bosnië en Herzegovina, worden zij beiden doodgeschoten. De schutter is de Bosnisch-Servische student Gavrilo Princip, lid van de Servische bende "De Zwarte Hand". Op 23 juli stelt de Oostenrijkse minister van Buitenlandse Zaken aan Servië een 48-uursultimatum waarin geëist wordt dat er een diepgaand onderzoek naar deze moord wordt ingesteld ondermeer door Oostenrijkse politieagenten. Dat laatste beschouwt Servië als een inbreuk op zijn soevereiniteit en mobiliseert zijn leger. Als reactie verbreekt Oostenrijk twee dagen later de diplomatieke betrekkingen met Servië en mobiliseert evenzo. Nog weer 3 dagen later verklaart Oostenrijk aan Servië de oorlog en valt op 29 juli Servië aan. Oostenrijk voorziet dan een beperkte lokale oorlog. Maar dat is buiten de waard, in dit geval tsaar Nicolaas II, gerekend. Op 25 juli 1914 hadden de Russen militaire steun aan Servië toegezegd en op 30 juli geeft de tsaar zijn goedkeuring voor de mobilisatie van het Russische leger. Maar Duitsland had op 6 juli reeds onvoorwaardelijke steun aan Oostenrijk toegezegd en zo breekt in 1914 de Eerste Wereldoorlog uit met uiteindelijk aan de ene kant de "geallieerden" met als kern de zogenaamde "Triple Entente": het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Rusland en aan de andere kant de "centralen" met als kern Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië. Italië vocht uiteindelijk met de geallieerden mee.

Duitsland heeft dan nog de gouden standaard. Wettelijk is de Reichsbank verplicht tegen inlevering van een bepaald bankbiljet de tegenwaarde in goudmarken uit te keren. Maar de oorlog eist zijn tol. Voor manschappen en bijbehorend oorlogstuig is geld nodig; veel geld! De Duitse regering begint daarom met op 4 augustus 1914 de gouden standaard los te laten en daarmee de inwisselingplicht van biljetten in goudmarken op te heffen. Dat geeft ruimte. De drukpersen kunnen in zekere mate vrijelijk bankbiljetten drukken.

Terwijl in Engeland en Frankrijk de oorlogsuitgaven werden gefinancierd door heffing van vermogensbelasting vond de financiering in Duitsland plaats door de uitgifte van schatkistpapier in de vorm van oorlogsleningen. De gedachte hierachter was de geldhoeveelheid te beteugelen. Immers het geld dat gedrukt werd om de oorlog te financieren werd uit het maatschappelijke geldverkeer genomen tegen uitgifte van het schatkistpapier. Maar deels kwam het natuurlijk terug in de circulatie onder andere via de lonen voor de mensen die in de oorlogsindustrie werkten. Zo nam de geldhoeveelheid ten opzichte van de hoeveelheid goederen toch toe. Dit verergerde nog doordat er krapte aan goederen ontstond. Om onrust te voorkomen werden lonen verhoogd. Dat gaf tijdens de oorlog reeds inflatie. De goederenkrapte was zo erg dat ten behoeve van de oorlogsindustrie de mensen hun koperen en tinnen voorwerpen moesten inleveren!

De oorlogsleningen golden als een volstrekt veilige belegging. De staat als tegenpartij kan niet kapot en na de oorlog zouden er herstelbetalingen van de overwonnenen geëist worden waaruit de oorlogsleningen ruimschoots konden worden terugbetaald. Uit het stenografisch verslag van een toespraak, waarin financieel woordvoerder Karl Helfferich in augustus 1915 onomwonden stelt dat na de oorlog de tegenstanders van dat moment leeggeplunderd zullen worden, het volgende citaat:

Wenn Gott uns den Sieg verleiht und damit die Möglichkeit, den Frieden nach unseren Bedürfnissen und nach unseren Lebensnotwendigkeiten zu gestalten, dann wollen und dürfen wir neben allem anderen auch die Kostenfrage nicht vergessen; [lebhaft Zustimmung] das sind wir der Zukunft unseres Volkes schuldig. [„Sehr wahr!“-Rufe] Die ganze künftige Lebenshaltung unseres Volkes muss, soweit es irgend möglich ist, von der ungeheuren Bürde befreit bleiben und entlastet werden, die der Krieg anwachsen lässt. [weitere „Sehr wahr!“-Rufe] Das Bleigewicht der Milliarden haben die Anstifter dieses Krieges verdient; [„Sehr richtig!“-Rufe] sie mögen es durch die Jahrzehnte schleppen, nicht wir. [„Sehr gut!“-Rufe]“¹

Maar God verleende het Duitse keizerrijk de overwinning niet. En het loden gewicht van de miljarden gekost hebbende oorlog hebben zij zelf moeten dragen. En dat niet alleen. Omgekeerd

¹ Vertaling op bladzijde 113

aan wat Helfferich, met veel instemmend geroep, proclameerde, eisten de geallieerden herstelbetalingen. Het Duitse keizerrijk was niet meer. Keizer Wilhelm II vluchtte naar Nederland waar hij op kasteel Amerongen en later in 1920 in het door hemzelf aangekochte Huize Doorn woonde.

Op 28 juni 1919, precies 5 jaar na de moord op Ferdinand en zijn vrouw, werd in de spiegelzaal van het kasteel van Versailles het zogenaamde Verdrag van Versailles ondertekend dat op 10 januari 1920 in werking zou treden. Door de Duitsers werd het ervaren als een dictaat. De Duitse Nationale Vergadering van de inmiddels gevormde Weimarrepubliek was door de knieën gegaan vanwege het geallieerde dreigement geheel Duitsland te bezetten.

Behalve instelling van een Volkenbond (zonder Duitsland), gebiedsinperking, het verlies van alle koloniën, vergaande ontwapening, uitlevering door Nederland van keizer Wilhelm II en berechting van Duitse oorlogsmisdadigers en confiscatie van Duitse tegoeden in het buitenland (ca. 10 miljard goudmark) werden er herstelbetalingen geëist.

Ondanks herhaalde verzoeken levert Nederland Wilhelm II niet uit. In Nederland beleeft hij zelfs nog het begin van de tweede wereldoorlog en overlijdt in Doorn op 4 juni 1941. Hij is dan 82 jaar.

Terwijl de Duitsers in 1915 zich in de handen wreven bij de gedachte hoe de geallieerden decennialang gebukt zouden gaan onder de loodzware aan de Duitse overwinnaars te verrichten herstelbetalingen, werden zij ertoe veroordeeld. Het werd in Duitsland als een enorme vernedering ervaren. Het bedrag wat opgehoest moest worden was in het Verdrag van Versailles niet exact bepaald. In juni 1920 vorderden de geallieerden bij de conferentie van Boulogne 269 miljard goudmark. Te voldoen in 42 jaarlijkse termijnen. Er volgen diverse conferenties en in Duitsland een regeringscrisis waarna op 5 mei 1921 de geallieerden het totaal aan herstelbetalingen op 132 miljard goudmark vaststelden, te betalen in 66 jaartermijnen. Onder druk van een Londens ultimatum om het gehele Ruhrgebied te bezetten werd dit dezelfde dag met 220 tegen 172 stemmen door de Reichstag met tegenzin geaccepteerd.

De herstelbetalingen moesten worden voldaan in goudmarken, deviezen en goederen. Het hierdoor massaal wegvloeien van goud, deviezen (verkregen uit export) en goederen leidde tot een enorme inflatie. Zoals hiervoor reeds uiteengezet hadden

de oorlogsinspanningen reeds in de jaren 1914-1918 tot inflatie geleid maar de vermindering van de tegenwaarde van het aanwezige papiergeld deed het papiergeld in waarde dalen. De resterende goederen werden door schaarste duurder, de lonen moeten omhoog en het geld is niet meer wat het geweest is, het wordt gewoon bijgedrukt! In oktober 1921 heeft de mark nog maar een waarde van 1 procent van die van augustus 1914 en in oktober 1922 nog maar 1 promille!

Maar in 1923 bereikt de inflatie een climax wanneer in januari van dat jaar, als reactie op het stagneren van de herstelbetalingen, Frankrijk en België het Ruhrgebied bezetten. Uit protest gaan de mensen staken en de Duitse overheid, die daar alle sympathie voor heeft, betaalt lonen en salarissen door. Alleen de drukpersen voor het drukken van bankbiljetten maken overuren. Verder ligt de hele economie stil. Toenemende schaarste aan goederen en een nog sterker toenemende geldhoeveelheid doen een ongekennde hyperinflatie ontstaan. In november 1923 is de koers van 1 US-dollar 4,2 biljoen mark. In januari 1920 kostte een postzegel voor het verzenden van een normale brief 0,20 mark. Een jaar later 0,40 mark, een inflatie van 100%. Nog een jaar later, in januari 1922 2 mark; weer 500% inflatie. In januari 1923 50 mark; dat lijkt absurd! Maar 15 november 1923, ongeveer 10 maanden later, 10 miljard mark! Konden de Duitsers met die marken maar de herstelbetalingen doen! Maar, of de geallieerden het voorzien hebben, zij hadden de herstelbetalingen geëist in goud, deviezen en goederen.

Deze hyperinflatie levert niet alleen economische schade op maar, we zagen het al in de oudheid bij de Grieken toen het land overstroomd werd met drachmen, ook sociale en politieke onrust. Spaargelden gaan verloren, pensioenen verdampen en als de mensen hun loon hebben ontvangen moeten ze rennen naar de winkels want de prijzen gaan van minuut tot minuut omhoog. Het is tot nu toe het grote trauma van de Duitsers waarover de Telegraafcorrespondent Rob Savelberg in de Telegraaf van 25 november 2011 schrijft: *“Om te begrijpen waarom de Duitsers een panische angst voor inflatie hebben, hoeft Angela Merkel maar een paar stappen buiten de deur te zetten. Als zij in het weekend -na weer een drukke crisisweek in de bondskanselarij- langs de stalletjes van de vlooienmarkt voor haar kleine huurwoning slentert, dan kan de christendemocraat daar biljetten van een miljoen Reichsmark vergaren.”*

Als 15 november 1923 een geldsanering plaatsvindt en tegen elke biljoen mark 1 Rentemark wordt uitgereikt heeft zich een sociale tragedie voltrokken. Een aanzienlijk deel van de mensen uit de middenklasse, die gewoon waren zelf voor hun oude dag te zorgen en nooit ten laste van de staat kwamen, vervielen in armoede.

Een gelijksoortige hyperinflatie voltrok zich ook in Hongarije en Oostenrijk.

Hoe verliepen nu die Duitse herstelbetalingen? Er worden buitenlandse leningen aan Duitsland verstrekt, steeds weer worden er plannen gesmeed om Duitsland via aanpassingen van de te verrichten betalingen te helpen hun verplichtingen na te komen. Op 13 juli 1931 moeten de Duitse banken sluiten. Duitsland is failliet. Dat wil zeggen, een staat kan niet failliet gaan als een onderneming waardoor het ophoudt te bestaan, Duitsland kan niet meer aan zijn verplichtingen voldoen. De aan Duitsland verstrekte leningen, om het land in staat te stellen de herstelbetalingen te doen, lopen echter in de vele miljarden. Die leningen zijn verstrekt door private personen waaronder banken, pensioenfondsen en dergelijke institutionele beleggers. Het is voor iedereen duidelijk dat er van terugbetaling van die leningen niets terecht komt wanneer vastgehouden wordt aan het voldoen van de herstelbetalingen. En zo wordt tijdens een conferentie in Lausanne in de zomer van 1932 besloten, tegen een slotbetaling van 3 miljard goudmark dan wel deviezen, de herstelbetalingen te beëindigen. Het verdrag is echter nooit geratificeerd. Toen Adolf Hitler aan de macht kwam waren alle verdragen, vanaf het verdrag van Versailles tot het verdrag van Lausanne, niets meer waard dan oud papier.

Maar schuldeisers hebben vaak een beter geheugen dan schuldenaren en na de Tweede Wereldoorlog werden de schulden die de Duitsers hadden aangegaan om de herstelbetalingen te doen, feitelijk een omwisseling van de herstelbetalingen in leningen, weliswaar gehalveerd (anders was het weer onbetaalbaar geworden) maar niettemin ingevorderd. Het gaat zeker niet in één keer. De laatste aflossing en rente betaalt de Bondsrepubliek op 3 oktober 2010! Hoeveel hebben de Duitsers dan aan herstelbetalingen voldaan? Dat hangt er vanaf aan wie je dat vraagt. De Duitsers zeggen 67,7 miljard goldmark. Maar de geallieerden zeggen dat het slechts 21,8 miljard gold-

mark was. Regeren en boekhouden schijnt niet zo goed samen te gaan!

Deflatie

Neemt de goederenvoorraad toe ten opzichte van de in omloop zijnde geldhoeveelheid, neemt de waarde van het geld toe: deflatie.

Na de eerste wereldoorlog is er een tekort aan alles. In Amerika, waar de oorlog niet feitelijk gewoed heeft, kan de landbouw optimaal produceren. In de industrie moest wat geschakeld worden. Aan oorlogstuig was er plotseling veel minder behoefte maar er ontstond een enorme vraag naar allerlei consumptiegoederen. Groot-Brittannië en Frankrijk hebben forse schulden aan de Verenigde Staten vanwege tijdens de oorlog van daaruit geïmporteerd goed om de oorlog te kunnen voeren. Aan goederen heeft de V.S. geen behoefte; die produceerde zelf ruim voldoende. Ze gaan daarom hoge invoerrechten heffen ter bescherming van de eigen productie en voor wat zij uitvoeren willen ze in goud betaald worden. Groot-Brittannië en Frankrijk rekenen op de herstelbetalingen uit Duitsland maar dat stagneert ook. In Europa herstellen industrie en landbouw en neemt de productie toe. De, door de oorlog ontstane tekorten, nauwelijks te stillen vraag naar consumptiegoederen jaagt wereldwijd de productie op. De import vanuit de Verenigde Staten slinkt gaandeweg maar door een daar ontstane cultuur van kopen met geleend geld blijft de vraag daar redelijk hoog en de productie op volle toeren draaien. Maar eens raakt de markt verzadigd. Economische bewegingen hebben een na-ijleffect. Als de markt verzadigd raakt vermindert de productie niet onmiddellijk. Die vermindering van de productie komt pas als de voorraden zich gaan ophopen en producenten geleidelijk hun productie terugschroeven. Die situatie doet zich voor aan het eind van de jaren twintig in de vorige eeuw. Door het terug moeten schroeven van de productie komen enkele ondernemingen in moeilijkheden. In de afgelopen jaren zijn de aandelenbeurzen enorm opgelopen. Door de steeds maar toenemende productie en de naoorlogse wereldwijde vraag naar goederen floreerden de ondernemingen en de op de beurzen verhandelde aandelen daarin stegen tot ongekende hoogten. Maar als enkele ondernemingen in moeilijkheden komen levert dat een sneeuwbal effect op. De mensen worden bang en gaan hun hoog geprijsde aandelen verkopen. Ook de aandelenbeurzen